

Hegedüs Zoltán alezredes:

A CSAPATMOZGÁSOK ENGEDÉLYEZÉSÉNEK EGYES SZABÁLYOZÁSI KÉRDÉSEI¹ (2.)

DOI: [10.35926/HSZ.2022.4.3](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.4.3)

ÖSSZEFOGLALÓ: A honvédségi alakulatok külföldre küldése, illetve külföldi haderő magyar területre való belépésének vagy átszállításának engedélyezése fontos részét képezi hazánk függetlenségének. Az alkotmányos szabályozásban pedig tetten érhető a fentiekkel kapcsolatos tapasztalatok hatása. Az elmúlt három évtizedben az alkotmányban és az Alaptörvényben eszközölt módosításokat a politikai szükségszerűség, illetve a NATO- és EU-tagsághoz szükséges alkalmazkodás váltotta ki. Bár a gyakorlati végrehajtás oldaláról a jelenlegi szabályok nem okoznak jelentős problémákat, felülvizsgálatuk valamennyire egyértelműsítene a helyzetet. (A tanulmány első részét folyóiratunk 2022/3. számában közzeltük – A szerk.)

KULCSSZAVAK: csapatmozgás, alkalmazás, állomásozás, Alkotmány, Alaptörvény

A SZERZŐRŐL:

Dr. Hegedüs Zoltán alezredes, osztályvezető (HM Jogi Főosztály, Nemzetközi Jogi Osztály)

A „döntésen alapuló” kifejezés értelmezése

További értelmezési kérdést vehet fel a 47. cikk (3) bekezdésének „döntésen alapuló” kitétele, amely egyik értelmezésben jelenthet csak EU vagy NATO által eldöntött – azaz effektíve az EU vagy NATO által vezetett – műveletet, ugyanakkor tágabb értelmezésben EU- vagy NATO-döntésen alapuló, de nem közvetlenül az EU vagy a NATO által eldöntött és nem feltétlenül EU vagy NATO által közvetlenül vezetett, de ahhoz közvetlenül kapcsolódó, esetleg az EU vagy NATO által irányított és nemzeti hatáskörben végrehajtott tevékenységeket is jelenthet.

A tágabb értelmezést erősítené az Észak-atlanti Szerződés² 3. cikke, is, amely szerint „A jelen Szerződésben kitűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és fejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben.” Azaz nem feltétlenül csak kifejezett NATO-irányítású tevékenységgel lehetne csak a NATO céljaihoz, illetve a NATO stratégiai döntéseihez hozzájárulni, hanem a tagállamok egyénileg vagy

¹ A tanulmány a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara által 2020 novemberében szervezett Vezetői gondolatok a honvédelmi jog és igazgatás fejlődésének elmúlt évtizedéről című tudományos konferenciára beküldött előadás kibővített változata. Jelen tanulmány egy része a Zrínyi Kiadó által 2016-ban kiadott, Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai című kötetben (szerk.: Farkas Ádám – Kádár Pál) található (245–274.), A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásának jogi aspektusai és alapkérdései című, Végh Károlyval közösen írt tanulmány egyik fejezetének újragondolásával, aktualizálásával és kibővítésével készült.

² Az Észak-atlanti Szerződést a Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről szóló 1999. évi I. törvény hirdette ki és iktatta a magyar jogrendszerbe.

egymással együttműködve is felelősek a védelmi képességük fenntartásáért. Értelemszerűen, e tágabb értelmezésben is kellene lennie egy EU- vagy NATO-döntésnek, amelyhez a művelet közvetlenül kapcsolódik. Az tehát semmiképpen nem lenne elegendőnek tekinthető, hogy bár az EU- vagy NATO-tagállamok egy része, többsége vagy akár mindegyike egyenként politikailag támogatta egy műveletet, de formális EU- vagy NATO-döntés nem született a kérdésben.

Mi az, ami mégis ellene szól ennek a tágabb érvelésnek? Maga a (3) bekezdésben nevesített alkalmazás és a korábbiakban kifejtett értelmezés alapján beleértendő állomásozás. A két tevékenység, de különösen az alkalmazás a katonai műveletek legsúlyosabb változatai, mind politikai, mind katonai, mind jogi szempontból. Ebből következően alkotmányos szinten nem megengedhető olyan szabályozás, amelynek alkalmazása az EU vagy a NATO döntéseinek tág és közvetett hatású értelmezését eredményezheti. Nem lehet tehát a (3) bekezdés alapján alkalmazásról vagy állomásozásról az EU-ra vagy a NATO-ra hivatkozva döntést hozni, ha az EU vagy a NATO kifejezetten ilyen tevékenységről nem döntött.³

Az Európai Unióban és az Észak-atlanti Szerződésben való tagságunk, és a kollektív védelmi kötelezettségvállalás tekintetében mindenképpen megjegyzendő, hogy formálisan nézve az Alaptörvény 47. cikk (3) bekezdésének alkalmazása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a Magyar Honvédség részvétele egy, az EU vagy a NATO döntésén alapuló műveletben a kollektív önvédelem gyakorlását jelenti-e vagy esetleg egy ENSZ által felhatalmazott békekikényszerítő műveletben való részvételt.

A Kormány⁴ és az Országgyűlés közötti jogkörök megosztásán túlmenően a 47. cikk szempontjából tulajdonképpen nem releváns, hogy az adott csapatmozgási engedéllyel milyen művelethez járulunk hozzá akár MH-alakulatok küldésével, akár külföldi fegyveres erők be- vagy átengedésével. Ebből következően, ha csak a 47. cikket nézzük, az Alaptörvény a katonai műveletek engedélyezésénél a Kormányra és az Országgyűlésre bízta, hogy a kollektív védelmi kötelezettséget hogyan teljesíti. A (3) bekezdésnek pont az a fő célja, hogy kollektív önvédelmi helyzet esetére a nemzeti döntéshozatal lehetőségét meggyorsítsa egy EU- vagy NATO-döntés támogatására. Emellett természetesen az egyéb, sürgős NATO- vagy EU-döntések esetére is a gyorsabb és rugalmasabb kormányzintű döntés lehetőségét adja meg, így például a NATO gyorsreagálású erői vagy az EU-harccsoportok aktiválása és műveleti telepítése esetén.

³ Egy hipotetikus példával élve: az Alaptörvény 2020. év végén hatályba lépett, a 47. cikk (3) bekezdést is érintő módosítás előtti állapotot alapul véve, ha az ENSZ az Alapokmány VII. fejezete alapján felhatalmazza az ENSZ-tagállamokat egy agressziót elkövető állammal szembeni, fegyveres erőt is igénybe vevő katonai műveletre – azaz a magyar alkotmányos kifejezéssel élve: a fegyveres erő alkalmazására –, a Kormány csak akkor dönthetett volna a (3) bekezdés alapján, ha ezen ENSZ által felhatalmazott művelet irányítását az EU vagy a NATO felvállalja és döntést hoznak erről. Ha az EU vagy a NATO csak politikai támogatását fejezi ki, de a műveletekben nem vesz részt, akkor az Alaptörvény 47. cikk (2) bekezdése alapján – 2020. december 22-ig, az Alaptörvény kilencedik módosításáig – az Országgyűlés jogkörében maradt a döntés. Az Alaptörvény kilencedik módosításával annyiban változott a helyzet, hogy a módosított (3) bekezdésbe szövegszerűen már beleérthető az ENSZ is az EU és a NATO mellett.

⁴ A tanulmány jogi témája miatt egyes kifejezéseket a jogi természetű szövegekben alkalmazott helyesírási gyakorlatnak megfelelően írunk – A szerk.

A 47. cikk (4) bekezdése

A jogalkotó nemcsak az Alaptörvény 47. cikk (3) bekezdésénél, de a (4) bekezdésnél is követte az Alkotmány hasonló rendelkezését. A 47. cikk (4) bekezdése szerint a Kormány – a köztársasági elnök egyidejű tájékoztatása mellett – haladéktalanul beszámol az Országgyűlésnek a (3) bekezdés alapján, valamint a Magyar Honvédség békefenntartásban való részvételének vagy külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységének engedélyezése tárgyában hozott döntéséről. Ez gyakorlatilag szó szerint megismétli az Alkotmány utolsó hatályos változatának 40/C § (2) bekezdését:

„40/C. § (2) A Kormány az (1) bekezdés alapján, valamint a Magyar Honvédség békefenntartásban való részvételének vagy a külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységének engedélyezése tárgyában hozott döntéséről haladéktalanul beszámol az Országgyűlésnek a köztársasági elnök egyidejű tájékoztatása mellett.”

Míg az Alkotmány ezen bekezdésének logikája abban rejlett, hogy a békefenntartás és a külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység kikerült az Alkotmány 19. § (3) bekezdés j) pontból, és így a 2004-es Hvt. 50. § (6) bekezdés szerinti jogkörbe volt beleértendő, addig az Alaptörvény esetében egyedül a 45. cikk (1) bekezdés utal a békefenntartó feladatokra és humanitárius tevékenység végzésére, így külön nem nevesítve, de mint műveletekben való részvételi formák ezek is a 47. cikk (1) bekezdés alá tartoznak.⁵ A 2004-es Hvt.-t felváltó 2011-es honvédelmi törvény ugyanis már nem tartalmaz a Kormány számára meghatározott csapatmozgási jogköröket.

Annak, hogy a (4) bekezdés miért nem általában a Kormány által ezen 47. cikk alapján hozott döntésekre utal, és miért csak a nevezett tevékenységekre és a (3) bekezdés szerinti esetekre utal vissza, a logikus oka az lehet, hogy ezeket a tevékenységeket tekintette a jogalkotó olyan fontosságúnak, amelyekre az Országgyűlés politikai ellenőrzését ki akarta terjeszteni. Erre vonatkozóan azonban semmilyen magyarázatot nem találunk az indokolásban.

Az Alaptörvény kilencedik módosítása

Az Alaptörvénynek a 2020. december 15-én elfogadott és 2020. december 22-én kihirdetett⁶ kilencedik módosítása azonban a 47. cikk (3) bekezdését kibővítette és ezzel újabb értelmezési kérdéseket vetett fel.

A módosításnak 2020. novemberében benyújtott, majd azonos szöveggel elfogadott 10. cikke⁷ szerint így módosult a 47. cikk (3) bekezdése (lásd a dőltten szedett szövegrészt):

„(3) A Kormány dönt a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erők (2) bekezdés szerinti, az Európai Unió, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete vagy az Országgyűlés által törvényben megerősített nemzetközi védelmi és biztonsági együttműködési szervezet döntésén alapuló alkalmazásáról, valamint más csapatmozgásáról.”

A változás tehát „az Országgyűlés által törvényben megerősített nemzetközi védelmi és biztonsági együttműködési szervezet” elem beiktatása lett az EU és a NATO mellé.

⁵ Az Alaptörvénynek a 45. cikk szerinti felsorolását összehasonlítva az Alkotmány hasonló rendelkezésével látható, hogy az Alkotmány utolsó hatályos változatában ennél jóval szűkebb feladatkört találunk: 40/A. § (1) A Magyar Honvédség alapvető kötelessége a haza katonai védelme és a nemzetközi szerződésből eredő kollektív védelmi feladatok ellátása.

⁶ Magyar Közlöny 285. szám, 2020. december 22., egységes szerkezetben Magyar Közlöny 291. szám, 2020. december 28.

⁷ Ezen 10. cikk 2020. december 23-án lépett hatályba.

Mivel a korábban kifejtettekből eredően a (3) bekezdés leginkább elfogadható értelmezése szerint magában foglalja az állomásozást is, és az (1) bekezdés a más csapatmozgás kitétele tartozó minden más tevékenységet – ahogyan láttuk – lefedi, ezért okkal feltételezhető, hogy a jövőbeli szervezetnek leginkább a potenciálisan alkalmazásról vagy állomásozásról szóló döntésének lekötése volt a cél, hiszen minden másról a Kormány egyébként is dönthetne az (1) bekezdés alapján. Ezért a módosítást főleg ebből a szempontból vizsgáljuk.

Ha nem olvassuk el a javaslattal együtt benyújtott indokolást, akkor első feltételezésként az Egyesült Nemzetek Szervezetére gondolhatnánk mint békekikényszerítésre, fegyveres erő alkalmazására felhatalmazást adható szervezetre⁸, de felmerülne a kérdés, hogy miért nem lett egyszerűen csak nevesítve. Az Országgyűléshez benyújtott indokolásban azonban ez áll:

„A rendelkezés az Alaptörvény 47. cikk (3) bekezdését az EU és a NATO műveletekre vonatkozó kormányzati felhatalmazás tekintetében kiegészíti az Országgyűlés által törvényben megerősített nemzetközi védelmi és biztonsági együttműködési szervezet döntésén alapuló műveletekkel összefüggő döntéshozattal. Ez a módosítás potenciálisan lehetőséget nyit arra, hogy az elmúlt években erősödő regionális együttműködések, így különösen a viseigrádi együttműködés, esetleges további fejlődése körében a többi szövetségi jellegű együttműködéshez hasonló keretszabályozást kapjanak a potenciális közös feladatellátások. A módosítás leköveti a korábbi szabályozás szemléletét, hiszen csak olyan együttműködés tekintetében nyit a jövőre nézve potenciális lehetőséget a Kormány általi döntésre, amelyet előzőleg az Országgyűlés törvényben megerősít.”⁹

Az indokolás szerint tehát nem meglévő szervezet, az ENSZ lett megeelőzva, hanem potenciális, jövőbeli, jellemzően regionális szervezetek. Megjegyzendő azonban, hogy az új szöveg alapján – és ezt az indokolás megfogalmazása sem zárja ki – az ENSZ döntésén alapuló alkalmazás (és mint láttuk, állomásozás) ezentúl már a Kormány jogkörébe tartozik.¹⁰

A módosítás aktualitása és szövegezése azonban csak jogi szempontokat nézve nem teljesen érthető.¹¹ Egyrészt, ha ilyen szervezet létrejönne, amihez Magyarország csatlakozna, a csatlakozást – ahogyan a szöveg is írja – törvényben kell majd megerősíteni. Tekintettel arra, hogy olyan nemzetközi védelmi és biztonsági együttműködési szervezetet, amelyben való részvételt törvényben kell megerősíteni – tehát valóban nemzetközi szervezetről van

⁸ Amelynek Alapokmányát természetesen törvényben hirdettük ki: 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról.

⁹ Az Indokolások Tára 2020. évi 161. számában megjelent Végső előterjesztői indokolásban ugyanez a szöveg pontosabban lett megfogalmazva, de tartalmát tekintve ugyanaz.

¹⁰ Felmerülhetne a kérdés, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet mint amely megfelel a védelmi és biztonsági együttműködési szervezet kategóriájának, milyen döntéshozatali jogkörökkel bír, amelyek gyakorlásával elindított missziókban való részvétel esetleg eddig az Országgyűléshez tartoztak, de ezentúl a Kormányhoz tartozhatnak. Azonban az EBESZ-nek klasszikus alapokmánya nincs, a jogelőd Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet létrehozó helsinki záróokmány nem minősül nemzetközi szerződésnek, nem is hozott létre jogi értelemben nemzetközi szervezetet, így nem is lett törvényben megerősítve és kihirdetve. Az EBEÉ-ből EBESZ-szé alakulás az 1995-ös budapesti EBESZ-csúcson történt, de nemzetközi jogi értelemben véve nem került alapító okirat aláírásra. „VIENNA, 3 January 1995 – As of 1 January, the Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE) has a new name. At last month’s Budapest Summit, CSCE Heads of State and Government, determined to give the CSCE new political impetus, agreed to change the name to Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). As the Budapest document stipulates, the name change »has no effect on the character of its commitments nor the status of the CSCE and its institutions.«” Lásd <https://www.osce.org/secretariat/52527> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 12.) Az EBESZ mint szervezet bizonytalan jogi státuszára lásd <https://www.osce.org/files/f/documents/0/3/361771.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 12.)

¹¹ A szerző itt nem szeretne kitérni az általa nem kellően ismert belpolitikai és külpolitikai összefüggésekre.

szó, és nem egy lazább regionális együttműködésről – rendkívül ritkán hoznak létre az államok, így ha egyszer létrejön ilyen szervezet, és csatlakozunk hozzá, akkor bőven lenne idő az Alaptörvény ilyen irányú, és esetlegesen a szervezetet is kifejezetten nevesítő módosítására.

Ebben az esetben is csak akkor kellene Alaptörvényt módosítani, ha az adott új nemzetközi szervezet jogkörébe beletartozna alkalmazást vagy állomásozást jelentő műveletek indítása és vezetése, és amennyiben szükségesnek ítélné a politika és a jogalkotó, hogy az adott új nemzetközi szervezet által meghozott ilyen döntések alapján indítandó műveletekben való részvétel jogkörét valóban a Kormányhoz akarják telepíteni és nem tartanak az Országgyűlésnél. Nincs garancia ugyanis arra, hogy egy ilyen szervezetnek a céljai, döntéshozatali eljárása, felépítése, a tagsággal járó jogok és kötelezettségek egy jövőbeli körülmények meghatározta helyzetben a műveletekben való részvételtől szóló döntési jogkörnek a mindenkor Kormányhoz való telepítését teszik majd indokolttá. A NATO-ban konszenzusos döntéshozatal van, az EU-ban pedig egyhangúlag kell döntenie a műveletekről, ezért is lehetséges a Kormányhoz telepíteni a jogkört, hiszen nem fordulhat elő olyan döntés, amely a magyar érdekekkel ellentétes lenne.

Ahogy senki nem vitatta az indokoltságát annak a megoldásnak, hogy az Alaptörvény kilencedik módosításáig a 47. cikk (2) bekezdése alapján egy ENSZ által elrendelt, alkalmazással járó békekikényszerítés esetén egyértelműen az Országgyűlés jogköre volt határozni az esetleges magyar részvételtől, úgy előállhat ez a helyzet egy jövőbeli szervezet ilyen szempontú beazonosításakor is. De ha adott esetben a Kormányhoz telepítés is lesz majd indokolt, jogi szempontból akkor is ráért volna az Alaptörvény módosítása a csatlakozással egyidejűleg.¹² Így azonban az Alaptörvény módosítása látatlanban megelőlegezte azt, hogy ilyen döntési jogkörrel felruházott jövőbeli bármilyen regionális szervezet ilyen jellegű döntéseit mindenképpen a Kormányhoz kell telepíteni.

Felmerülhet még, hogy hogyan definiálható, hogy mely szervezet minősül védelmi és biztonsági együttműködési szervezetnek. Ez megint csak további döntést igényel, ebből a szempontból is sokkal egyértelműbb lenne az adott szervezetet létrejötté után nevesítetten szerepeltetni az Alaptörvényben.

Ha már a (3) bekezdés módosításra került, akkor a korábbi okfejtés alapján összességében szerencsésebb lett volna, ha a (3) bekezdés kiegészítése együtt járt volna a „*valamint más csapatmozgásáról*” szövegrész elhagyásával és az „állomásozás” nevesítésével, hiszen így teremtenénk egyértelmű helyzetet a (2) bekezdés alóli kivételekkel.

Egy további érdekesség, bár a fentieknél kisebb jelentőséggel bír, a kiegészítés jogilag nem teljesen pontos megfogalmazása. Nemzetközi szervezetnek ugyanis a létrehozó szerződését, alapokmányát, statútumát vagy a nemzetközi szervezethez történő csatlakozásunk okiratát lehet törvényben megerősíteni, de nem magát a nemzetközi szervezetet. Így szerencsésebb lett volna például „*vagy az Országgyűlés által törvényben megerősített nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi védelmi és biztonsági együttműködési szervezet...*” megfogalmazás. Igaz, hogy ez azonban nyilvánvalóan és feleslegesen bonyolult lenne, továbbá nem fedné le azt az esetet, amikor Magyarország csatlakozik egy már létrehozott szervezethez. Ez is azt

¹² Az már inkább politikai, mint jogi kérdés, hogy NATO- és EU-tagként van-e reális esélye annak, hogy a jövőben létrejön olyan nemzetközi szervezet, amelynek tagállamai egyrészt olyan jogkört adnának a döntéshozó fórum kezébe, amely katonai műveleteket, ezen belül alkalmazást is magában foglalna, továbbá ezen szervezet a NATO-tól és EU-tól függetlenül katonai műveletekről döntene.

erősíti, hogy indokoltabb lett volna csak egy ilyen szervezet konkrét létrejöttékor vagy ahhoz csatlakozáskor nevesítetten beépíteni a (3) bekezdésbe az új szervezetet.¹³

A CSAPATMOZGÁSOKRA VONATKOZÓ SZABÁLYOK A HONVÉDELMI TÖRVÉNYBEN

A fenti elemzésből már látható volt, hogy a 2004-es honvédelmi törvényt felváltó, a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény az elődjétől és a korábbi 1993-as honvédelmi törvénytől eltérően nem tartalmaz szabályt a csapatmozgások engedélyezésének jogköréről, a jogköröket csak az Alaptörvény határozza meg.

Az Alaptörvény azonban nem tartalmaz meghatározásokat az általa használt fogalmakra. A Hvt. mint sarkalatos törvény tölti meg tényleges közjogi tartalommal az Alaptörvény 47. cikkében használt, a fegyveres erők „alkalmazására” és „állomásozására”, valamint a „csapatmozgásra” vonatkozó fogalmakat.

Érdemes megemlíteni, hogy ezen fogalmak egy része már a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvényben,¹⁴ majd az ezt felváltó a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvényben¹⁵ – már jóval több új fogalommal kibővülve – is szerepeltek, tehát

¹³ A fenti probléma mellett már kisebb jelentőségű kérdés, hogy az Alaptörvényben használt „megerősítés” kifejezés a korábbi, a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 1982. évi 27. törvényerejű rendelet szerinti szóhasználat volt, míg a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 2005. évi L. törvény ezt nem ismeri. A megerősítést itt feltehetően azonosnak vehetjük a 2005. évi L. törvény szerinti kötelező hatály elismerésével.

¹⁴ Az 1993. évi CX. törvény 259/A. §-ban felsoroltak közül a releváns meghatározások: a) alkalmazás: a fegyveres erők rendeltetésszerű használata, harctevékenység; b) felhasználás: a fegyveres erők által a szükségállapot feladatok körében végzett karhatalmi tevékenység, illetve a katasztrófaelhárításban és humanitárius segítségnyújtásban történő részvétel; c) állomásozás: az alakulatok átvonulásához szükséges időt, illetve a gyakorlat és hozzá kapcsolódó államhatár-átlépés időtartamát meghaladó tartós külföldi, illetve külföldi fegyveres erők esetében magyarországi jelenlét a Hszt. 42. §-a (2) bekezdésének g) pontja kivételével; d) államhatár átlépése: az alakulatok Magyarország területére történő belépése, az országból való kilépése, valamint az átvonulás; e) külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység: a fegyveres erők részvétele a szemben álló felek fegyveres összeütközése miatt veszélyeztetett területen, a polgári lakosok élete, testi épsége, egészsége, az életfenntartáshoz szükséges alapvető javak biztosítása érdekében [beiktatta a 2000. évi XCII. törvény, hatályos 2000. június 27-től]; f) békefenntartás: a fegyveres erők nem alkalmazás körébe tartozó, a szemben álló felek hozzájárulásával történő tevékenysége, amelynek célja a felek megállapodása végrehajtásának elősegítése [beiktatta a 2000. évi XCII. törvény, hatályos 2000. június 27-től].

¹⁵ A 2004. évi CV. törvény 204. § (1) bekezdésében felsoroltak közül a releváns meghatározások: a) alkalmazás: a fegyveres erők rendeltetésszerű használata, harctevékenység; b) állomásozás: a Honvédség szervezeteinek átvonulásához szükséges időt, illetve a gyakorlat és hozzá kapcsolódó államhatár-átlépés időtartamát meghaladó tartós külföldi, illetve külföldi fegyveres erők esetében magyarországi jelenlét a Hjt. 46. §-a (3) bekezdésének b) pontja kivételével; c) államhatár átlépése: az alakulatok Magyarország területére történő belépése, az országból való kilépése, valamint az átvonulás; d) külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység: a Honvédség részvétele a szemben álló felek fegyveres összeütközése miatt veszélyeztetett területen, a polgári lakosok élete, testi épsége, egészsége, az életfenntartáshoz szükséges alapvető javak biztosítása érdekében; e) békefenntartás: a Honvédség nem alkalmazás körébe tartozó, a szemben álló felek hozzájárulásával történő tevékenysége, amelynek célja a felek megállapodása végrehajtásának elősegítése, valamint közreműködés a lakosság biztonságos életfeltételeinek helyreállításában; f) humanitárius művelet: a fogadó ország beleegyezésével a Honvédség által vagy annak érdemi közreműködésével folytatott segítő tevékenység, amely olyan (pl. fegyveres konfliktus, természeti, civilizációs katasztrófa által okozott) helyzet elhárítására és következményeinek csökkentésére irányul, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeit, alapvető ellátását, a természeti környezetet súlyos mértékben veszélyeztet, károsítja; g) ország területéről induló külföldi alkalmazás: külföldi fegyveres erők olyan alkalmazása, melynek indítása az ország területéről befogadó nemzeti támogatás mellett, nem az átvonulás technikai részcelemeként történik.

az Alaptörvény előtti Alkotmány fogalmait is magyarázták. Ezek közül a 2004-es honvédelmi törvényből a 2011. évi CXIII. törvénybe mindegyik fogalom átemelésre került.

A 2011-es honvédelmi törvényhez időközben tett módosítások alapján azonban némelyik fogalom jelentősen megváltozott. A Hvt.-nek a 2016. évi CXXXIII. törvénnyel eszközölt módosítása a 80. § listáját egységesítette, majd a 2018. évi CX. törvénnyel 2019. január 1-gyel jó pár új fogalom került be, vagy a régi fogalmak meghatározása megújult. A frissítésre azért is volt szükség, mert a korábban hatályos változatban egyes fogalmaknak nem volt jelentős hozzáadott értéke, így a jogalkalmazót nem feltétlenül segítették ki.

A jelenleg hatályos Hvt. 80. §-a is a megelőző törvények bevezető szövegével kezdődik: „E törvény és a honvédelmet érintő jogszabályok alkalmazásában”, azaz ezek a fogalmak nemcsak a Hvt., de minden más honvédelmet érintő jogszabály vonatkozásában is alkalmazandók. Itt elkerülhetetlen megemlíteni, hogy maga az Alaptörvény mondja, ki, hogy az Alaptörvény nem számít jogszabálynak,¹⁶ ugyanakkor a Hvt. 80. §-ának több meghatározása eredeti célját és értelmét veszti és gyakorlatilag kiüresedik, ha nem vonatkoztatjuk az Alaptörvényre is.

Jelen tanulmány szempontjából a következő három fogalmat érdemes kiemelni: alkalmazás, állomásozás és csapatmozgás.

Gyakorlati és közjogi szempontból az egyik legfontosabb fogalom a Hvt.-ben az „alkalmazás” meghatározása.

„1. alkalmazás: a fegyveres erő rendeltetésszerű, a fegyveres konfliktusok jogának hatálya alá tartozó harctevékenység,”

A 2011-es honvédelmi törvény eredeti változatában ez eredetileg így hangzott: „a) alkalmazás: a fegyveres erő rendeltetésszerű használata, harctevékenység”. Ebből 2017-től¹⁷ kikerült a „használata” szó, feltehetően azért, mert a fegyveres erő rendeltetésszerű használatába bármely katonai tevékenység beleérthető lenne. Továbbá kiegészült a fegyveres konfliktusok jogára hivatkozással, annak érdekében, hogy a harctevékenység jogi minősítése egyértelmű legyen. A fogalom logikus értelmezéséhez a „harctevékenység” fordulat adja a magyarázatot, amely egyértelműen olyan műveletekre vonatkoztatja az „alkalmazást”, amelyek során a kifejezett és tervezett harctevékenység dominál, és amelyek a hadijog szabályai alá esnek. Az 1949-es genfi egyezmények szerint ugyanis fegyveres konfliktusok esetén a fegyveres konfliktusok jogát alkalmazni kell, függetlenül attól, hogy formálisan elismerik-e a konfliktus létét.¹⁸

Az alkalmazáshoz tartozik a hatályos Hvt. 80. § 26. pontjaként szereplő meghatározás is: *„26. az ország területéről induló külföldi alkalmazás: külföldi fegyveres erők olyan alkalmazása, amelynek indítása az ország területéről befogadó nemzeti támogatás mellett, nem az átvonulás technikai részcsелеkményeként történik...”*

Ez a meghatározás szó szerint megegyezik ugyanezen fogalom meghatározásának korábbi változataival. A jelen tanulmány szerzőjének véleménye szerint ezen meghatározásnak hozzáadott értéke nehezen azonosítható be és a szöveg rendkívül félrevezető. Az alkalmazás lényege ugyanis a harctevékenység, azaz amikor a fegyveres erők jogilag is fegyveres

¹⁶ Alaptörvény R) cikk „(1) Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja. (2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek.” Ugyanez következik az Alaptörvény T) cikkéből is.

¹⁷ 2016. évi CXXXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény módosításáról.

¹⁸ Az 1949-es négy genfi egyezmény közös 2. cikke szerint: „... a jelen Egyezmény alkalmazást nyer a két vagy több magas Szerződő Fél között bekövetkező megüzent háború vagy minden más fegyveres összecsapás esetén, még ha a hadiállapot fennállását közülük valamelyik nem is ismeri el. ...”. Ezt erősíti meg az 1949-es egyezmények 1977-es I. Kiegészítő Jegyzőkönyve is, amely bármely, a hatálya alá tartozó helyzet bekövetkezése esetére alkalmazni rendeli a Jegyzőkönyvet. (1. és 3. cikk). 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről.

konfliktusban vesznek részt. Nem kelléke és feltétele az alkalmazásnak, hogy az a kiindulási terület szerinti ország bármilyen befogadó nemzeti támogatása mellett valósuljon meg. Külföldi fegyveres erőknek az ország területéről kiinduló alkalmazását az Alaptörvény 47. cikke szerint vagy az Országgyűlés [(2) bekezdés] vagy a Kormány [(3) bekezdés] engedélyezi, azaz az egyetlen szükséges feltétele a jogszerű megvalósulásnak a közjogi engedély megléte. Amennyiben ilyen engedély nélkül történik, az a nemzetközi jog és Magyarország szuverenitásának megsértését jelenti. Minden más szempont, például befogadó nemzeti támogatás megléte, teljesen irreleváns, és ebből következően a Hvt. ezen rendelkezése legjobb esetben is feleslegesnek tűnik.¹⁹

A másik kardinális fogalom az „állomásozás”. Ennek 2019. január 1-je óta hatályos változata így hangzik:

„2. állomásozás: az átvonuláshoz szükséges időt, illetve a gyakorlat és hozzá kapcsolódó államhatár-átlépés időtartamát meghaladó, a Honvédség esetében tartós külföldi, külföldi fegyveres erők esetében tartós magyarországi, elsősorban a katonai jelenlétre irányuló tervezett jelenlét, amelynek fő célja, hogy konkrét művelet, gyakorlat vagy más tevékenység nélkül is folyamatos jelenlétet biztosítson. Állomásozásnak tekintendő a fegyveres erők olyan rendszeresen ismétlődő tevékenységéből eredő, nem feltétlenül ugyanazon alakulatok elsősorban a katonai jelenlétre irányuló tartós jelenléte is, mellyel a Honvédség külföldi vagy külföldi fegyveres erő magyarországi jelenléte állandónak vagy folyamatosnak tekintendő...”

A Hvt. korábbi megfogalmazása²⁰ olyan tartós jelenlétre utalt, amely az átvonuláshoz vagy gyakorlathoz szükséges időt meghaladja, de nem volt benne művelet végrehajtására vonatkozó fordulat, mint amely vagy kizárja az állomásozás fogalmát, vagy amellet, külön jogcímként lett volna értelmezendő.

Ugyanakkor az Alaptörvény 47. cikkéből és a katonai tevékenységek természetéből logikusan következik, hogy kifejezetten műveletek végrehajtását végző fegyveres erő jelenlétének jogcímeire indokolatlan volna egyidejűleg mind az adott műveletet, mind az állomásozást megnevezni, amennyiben a művelet maga nem minősül közjogi értelemben vett „alkalmazásnak”.

Erre tekintettel a HM kezdeményezésére 2019-től azért módosult a fogalom, hogy állomásozásnak azt a tervezetten tartós jelenlétet nevezzük, amelynek fő célja az adott országban való jelenlét maga, amely természetesen nem zárja ki a gyakorlatokban vagy műveletekben való részvételt sem. Értelemszerűen állomásozásnak tekintendő minden olyan művelet is, amelynek fő eleme maga a jelenlét demonstrálása. Ugyanakkor az állomásozásra kapott vagy adott engedély nem jelentheti automatikusan bármilyen más, az állomásozásra vonatkozó közjogi engedélyben meghatározotton túli műveletre vonatkozó engedélyt is. Azaz egy tartósan állomásozó erő tekintetében bármilyen más, ettől független művelethez újabb közjogi engedély szükséges. Így, ha például az állomásozás során végrehajtandó feladat „alkalmazásnak” minősül, úgy közjogi értelemben az alkalmazásra is külön nevesített engedély kiadása szükséges az Országgyűlés vagy a Kormány által.

Az állomásozásra engedélyt adó OGY határozatok részletes elemzésére és indokoltságuk vizsgálatára ebben a tanulmányban nincs mód, de az állomásozás mint közjogi fogalom

¹⁹ Ha csak a szöveget elemezzük, a „nem az átvonulás technikai részcsелеkményeként történik” szövegrész nem érthető, hogy mire utalhat és hogyan kellene értelmezni.

²⁰ „c) állomásozás: a Honvédség szervezeteinek átvonulásához szükséges időt, illetve a gyakorlat és hozzá kapcsolódó államhatár-átlépés időtartamát meghaladó tartós külföldi, illetve külföldi fegyveres erők esetében magyarországi jelenlét...”

sajátosságait jól megvilágítja, hogy a politikai döntéshozók is viszonylag óvatosan bántak vele, hiszen történelmi okok miatt az állomásozás kifejezésnek nincs egyértelműen pozitív jelentése. Bár látszólag számos példa van ilyen fordulatot használó közjogi engedélyre,²¹ ezek jó része az ENSZ által felhatalmazott műveletekkel kapcsolatos. A három markáns kivétel az időben három legutolsó határozat: a) a Stratégiai Légiszállítási Képesség pápai állomásozása; b) az Iszlám Állam elleni iraki műveletben való részvétel; c) a 2019. évi LI. törvénnyel kihirdetett magyar–amerikai védelmi együttműködési megállapodással összefüggésben hozott határozat.

A harmadik fogalom a *csapatmozgás*, amely a hatályos Hvt. 80. §-ban így szól:

„8. határátlépéssel járó csapatmozgás: a honvédségi szervezeteknek az államhatár átlépésével járó olyan külföldi tevékenysége vagy tartózkodása, külföldi fegyveres erő esetén az államhatár átlépésével járó magyarországi tevékenysége vagy tartózkodása, vagy Magyarországon történő átutazása, amely a csapatmozgásban részt vevő katonai erő tevékenységének céljára, időtartamára, természetére vagy létszámára, eszközeire, felszerelésére, fegyverzetére tekintettel közjogi engedélyezést igényel...”

A csapatmozgás fogalma is 2019. január 1-jével került be a szövegbe. Sem a 2011-es honvédelmi törvény korábbi szövege, sem a 2004-es vagy 1993-as törvény nem tartalmazta. Az 1993-as és a 2004-es törvény, valamint a 2011-es törvény korábbi változata az „államhatár átlépése” fogalmat tartalmazta,²² az azonban a csapatmozgásnak csak a technikai – egyébként evidens – feltételét definiálta, és a csapatmozgás mögött lévő tevékenységek jellegében nem adott útmutatót.

A hatályos meghatározás esetében első olvasásra talán úgy gondoljuk, hogy ez egy közvetve önmagában forgó fogalom, hiszen a végén az alapfeltétel az, hogy közjogi engedélyezést igényel, tehát meg kellene határozni, hogy mi igényel közjogi engedélyezést. A fogalom azonban nem véletlenül lett így kialakítva. Ugyanis azt esetenként lehet eldönteni, a Hvt.-ben felsorolt szempontokat elemezve, különösen a művelet vagy csapatmozgás célját tekintve mi az, ami eléri a szuverén hatásköröket, és ebben a szuverén dönthet, azaz közjogi engedélyezést igényel.

²¹ Eddigi példák: 6/1992. (III. 11.) OGY határozat ENSZ békefenntartó erők (UNPROFOR) magyarországi átvonulásáról; 64/1995. (VI. 17.) OGY határozat ENSZ békefenntartó erők (UNCRO és UNPREDEP) magyarországi átvonulásáról és átmeneti állomásozásáról; 82/1995. (VII. 6.) OGY határozat a Sínai-félszigeten állomásozó Multinacionális Erők és Megfigyelők (MFO) békefenntartó missziójában való magyar részvételről; 112/1995. (XII. 2.) OGY határozat a délszláv válság békés rendezésének végrehajtását biztosító erők (IFOR) Magyarországon történő átvonulásáról és átmeneti állomásozásáról; 46/1996. (VI. 7.) OGY határozat ENSZ békefenntartó erők (UNTAES) magyarországi átvonulásáról és átmeneti állomásozásáról; 109/1996. (XII. 17.) OGY határozat a délszláv helyzet stabilizálása érdekében az SFOR erők tevékenységének elősegítéséről és ebben a magyar műszaki kontingens részvételéről; 18/1998. (III. 6.) OGY határozat a délszláv helyzet stabilizálása érdekében az SFOR erőket felváltó erők tevékenységének elősegítéséről és ebben a magyar műszaki kontingens részvételéről; 54/1999. (VI. 16.) OGY határozat a koszovói békefenntartásban részt vevő nemzetközi erők (KFOR) tevékenységének elősegítéséről; 94/2001. (XII. 21.) OGY határozat a NATO irányítása alatt végrehajtott balkáni katonai békefenntartó műveletekhez történő magyar hozzájárulásról; 128/2004. (XI. 23.) OGY határozat az Európai Unió irányítása alatt végrehajtott balkáni katonai békefenntartó (ALTHEA) művelethez történő magyar hozzájárulásról; 73/2008. (VI. 10.) OGY határozat a Stratégiai Légiszállítási Képesség programmal kapcsolatban Magyarországra települő külföldi fegyveres erők állomásozásának engedélyezéséről; 17/2015. (IV. 17.) OGY határozat a Magyar Honvédségnek az Iszlám Állam elnevezésű terrorszervezet elleni nemzetközi fellépésben való részvételéről [továbbá az ezt megújító: 12/2017. (VI. 14.) OGY határozat és a 49/2019. (XII. 11.) OGY határozat]; 23/2019. (VII. 2.) OGY határozat az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erői magyarországi állomásozásának engedélyezéséről.

²² Mind a három változatban azonos szöveggel: „államhatár átlépése: az alakulatok Magyarország területére történő belépése, az országból való kilépése, valamint az átvonulás”.

Valóban nem egzak, de ennél pontosabban nem lehetett volna meghatározni, ugyanis akkor egy hosszú listát kellene jogszabályi szintre emelni, amely biztosan nem tartalmazna minden elképzelhető esetet. Ezt tehát a politikai döntéshozók felelőssége megállapítani, hogy adott esetben mi az, ami eléri a közjogi engedélyezés szintjét. Ez történhet eseti mérlegeléssel, de jogszabályban történő rendezéssel is. A Hvt. 81. § (1) bekezdés r) pontja ad felhatalmazást a Kormánynak a rendeleti szintű eljárási szabályok meghozatalára.²³ Bár a vonatkozó, *a határátlépéssel járó csapatmozgások engedélyezésének kormányzati feladatairól szóló 190/2000. (XI. 14.) Korm. rendelet* a korábbi Alkotmány idején lett megalkotva, akkor még a Hvt.-ben nem szerepelt erre vonatkozó felhatalmazás. A Korm. rendelet részletes elemzésére itt nincs lehetőség, csak annyit indokolt megemlíteni, hogy megadja a csapatmozgásnak egy inkább technikainak tekinthető meghatározását, majd listába szedi azon tevékenységeket, amelyek biztosan nem tekinthetők csapatmozgásnak.²⁴

ÖSSZEZÉS

A rendszerváltás óta eltelt 30 év, a NATO-csatlakozás óta eltelt 22 év, az EU-csatlakozás óta eltelt 17 év és az új Alaptörvény elfogadása óta eltelt 10 év magyar közjogi szabályozása – ezen belül a honvédelmi, valamint a nemzetközi szerepvállalást segítő szabályok – átfogó változáson ment keresztül.

Az alkotmányos szabályokban jól megfigyelhető mindenekelőtt a Kormány hatáskörének átalakulása és szélesedése, illetve a nemzetközi szerepvállalási formákra vonatkozó egyes közjogi döntések súlypontjainak a változása. A kialakított jogszabályrendszer ma már megfelelő kereteket biztosít.

A fent elemzett értelmezési nehézségek ellenére összességében megállapítható, hogy az Alaptörvény 47. cikke alapvetően átfogóan kezeli a Magyar Honvédség nemzetközi katonai szerepvállalásait. A szuverenitás védelme, a politikai döntés lehetősége mind az Országgyűlés, mind a Kormány esetében a döntést hozó szerv felelőssége, figyelembe véve Magyarország fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeit és szövetségi szerepét is.

Mind az Alkotmány, mind az Alaptörvény legnagyobb pozitívumaként azt kell megjelölni, hogy ha nem is nevesítetten, de a szövegből és a szabályozás szellemiségéből levezethetően egyértelműen a szuverenitás védelméből indultak ki. Ugyanis azokat a műveleteket és csapatmozgásokat sorolták az Országgyűlés, illetve a Kormány jogkörébe, amelyek már elérik a szuverenitás gyakorlásának szintjét. Az, hogy pontosan hol húzódik ez a szint, azt a nevesített műveletekből lehet kikövetkeztetni: alkalmazás és állomásozás, békefenntartás és humanitárius tevékenység, ezek vagy az Országgyűlés jogkörébe tartoznak, vagy a Kormány esetében beszámolási kötelezettsége van. Minden más, határátlépéssel járó csapatmozgás a Kormány jogköre, beszámolási kötelezettség nélkül. A fentiek tehát a csapatmozgások céljaként azonosíthatók. Olyan célként, amely alapján akár a magyar részvétel, akár egy átvonulás engedélyezése esetén a szuverén jogköre azt eldönteni, hogy az vállalható-e, különösen politikai, jogi és katonai szempontokat figyelembe véve.

²³ „81. § (1) Felhatalmazást kap a Kormány, hogy rendeletben állapítsa meg r) a határátlépéssel járó csapatmozgások engedélyezésére vonatkozó kormányzati feladatokat, a Kormány hatáskörébe tartozó határátlépéssel járó csapatmozgások engedélyezésével kapcsolatos részletes eljárási szabályokat...”

²⁴ A Korm. rendelet bemutatására lásd Almási Ferenc: A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémái. Új Honvédségi Szemle, 2001/3., 45–53.; Almási Ferenc: A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémáiról. Új Honvédségi Szemle, 2004/8., 45–54.

A csapatmozgási engedélyezés lényege ugyanis, hogy a külföldre induló hazai csapatok vagy a beérkező, illetve átutazó külföldi erők minden olyan mozgásáról a szuverén dönthesen, ahol a tevékenység célja miatt felvetődhet a küldő, fogadó vagy tranzitállam felelőssége. Azaz minden olyan helyzetben, ahol Magyarországnak, akár mint küldő, akár mint fogadó vagy tranzitállamnak a felelőssége felvetődhet egy nemzetközi műveletben való részvétele vagy közreműködése miatt, ott mindenképpen indokolt és szükséges a szuverén döntése. Ez a célhoz kötöttség a legfontosabb ismérv, amit a csapatmozgások elbírálásánál figyelembe kell venni.²⁵

A másik szempont, amely alapján a szuverén döntését igényelheti a csapatmozgás, amikor a tevékenység jellege (időtartama, megjelenő haderők létszáma, a lakosságot érintő tevékenysége, intenzitása stb.) miatt az országot és a lakosságot a szokásosnál erősebben érintheti.

Az Alaptörvény és a honvédelmi törvény egyes részeinek értelmezési kérdéseit a gyakorlatban a jogalkalmazó és a politikai döntéshozók viszonylag könnyen kezelik, ugyanakkor, amennyiben lehetőség adódik a jövőben, érdemes lenne a félreérthető szövegrészeket tisztázni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95600001.tv>
- 1982. évi 27. törvényerejű rendelet a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról.
- 1993. évi CX. törvény a honvédelemről. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300110.tv>
- 1999. évi I. törvény a Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900001.tv>
- 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400105.tv>
- 2005. évi L. törvény a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0500050.tv>
- 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.tv>
- 2016. évi CXXXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény módosításáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600133.TV&txtreferer=A1100113.tv>
- 2018. évi CX. törvény egyes törvényeknek a Magyar Honvédség új szervezeti rendjének kialakításával összefüggő módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800110.tv>
- Alaptörvény kilencedik módosítása. Magyar Közlöny, 285. szám, 2020. 12. 22.
- Almási Ferenc: *A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémái*. Új Honvédségi Szemle, 1999/10.
- Almási Ferenc: *A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémái*. Új Honvédségi Szemle, 2001/3.
- Almási Ferenc: *A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémáiról*. Új Honvédségi Szemle, 2004/8.
- CSCE becomes OSCE. <https://www.osce.org/secretariat/52527>
- Magyarország Alaptörvénye. Egységes szerkezetben: Magyar Közlöny, 291. szám, 2020. 12. 28.
- Report to the ministerial council on strengthening the legal framework of the osce in 2017. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/3/361771.pdf>

²⁵ A célok meghatározásának egyfajta megközelítéséről lásd Almási Ferenc: *A csapatmozgások engedélyezésének jogi problémái*. Új Honvédségi Szemle, 1999/10., 115–125.

A TÉMAKÖRHÖZ KAPCSOLÓDÓ SZAKIRODALOM

- 1949. évi XX. törvény. A Magyar Köztársaság Alkotmánya.
- 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről.
- 1995. évi LXVII. törvény az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével aláírt „Békepartnerség” program Keretdokumentumának törvénybe iktatásáról, és annak a Magyar Köztársaság által történő végrehajtásáról.
- 2001. évi XLIII. törvény a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar integrációjával érintett törvények módosításáról.
- 2009. évi XXX. törvény indokolása – a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról. Forrás: netjogtar.hu
- A Magyar Köztársaság légterének NATO-repülőgépek által történő igénybevételéről szóló országgyűlési határozati javaslat általános vitája. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/OGYNaplo-orszaggyulesi-naplo-1990-2019-4/19941998-657F7/1996-evi-oszi-ulesszak-A7BBF/1996-szeptember-17-201-szam-A8A01/a-magyar-koztarsasag-legterenek-nato-repulogek-altal-torteno-igenybevetelerol-szolo-orszaggyulesi-hatarozati-javaslat-altalanos-vitaja-A8F42/#OGYNaplo%5EB201/037>
- A Magyar Köztársaság légterének NATO-repülőgépek által történő igénybevételéről szóló országgyűlési határozati javaslat általános vitája: dr. Fodor István. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/OGYNaplo-orszaggyulesi-naplo-1990-2019-4/19941998-657F7/1996-evi-oszi-ulesszak-A7BBF/1996-szeptember-17-201-szam-A8A01/a-magyar-koztarsasag-legterenek-nato-repulogek-altal-torteno-igenybevetelerol-szolo-orszaggyulesi-hatarozati-javaslat-altalanos-vitaja-A8F42/dr-fodor-istvan-A8F45/>
- Farkas Ádám – Till Szabolcs Péter: A honvédelmi alkotmány és alkotmányosság alapkérdései Magyarországon. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai. Zrínyi Kiadó, 2016, 40–71.
- Farkas Ádám: Magyarország katonai védelmének polgári evolúciója és alkotmányos alapvonalai. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai. Zrínyi Kiadó, 2016, 11–39.
- Hegedüs Zoltán – Végh Károly: A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásának jogi aspektusai és alapkérdései. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai. Zrínyi Kiadó, 2016, 245–274.
- Póda Jenő (MDF) – a miniszterelnökhöz – „Ki engedélyezte a MiG–29-esek rakétalövését Lengyelországban?” címmel <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/OGYNaplo-orszaggyulesi-naplo-1990-2019-4/19941998-657F7/1996-evi-tavaszi-ulesszak-93A32/1996-majus-21-177-szam-9F749/poda-jeno-mdf-a-miniszterelnokhoz-ki-engedelyezte-a-mig-29-esek-raketaloveszetet-lengyelorszagban-cimmel-9FA8D/#OGYNaplo%5EB177/010>
- Kádár Pál: A Magyar Honvédség irányításának és felső szintű vezetésének kortárs rendszere és aktuális kihívásai. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai. Zrínyi Kiadó, 2016, 212–244.
- Kelemen László: Újabb gondolatok a honvédelmi alkotmányosság kérdéseiről. Új Honvédségi Szemle, 1999/5., 102–110.
- Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez (archív). Árva Zsuzsanna. Forrás: netjogtar.hu
- Magyarország Alaptörvénye – törvényjavaslat: Országgyűlés Hivatala, Irományszám: T/2627. Érkezett: 2011. március 14. <https://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf>

- Till Szabolcs – Dr. Kovács István: A honvédelmi alkotmányosság egyes kérdéseiről. Új Honvédségi Szemle, 1999/3., 19–28.
- Till Szabolcs: A honvédelmi alkotmányosság 30 éve Magyarországon – 1988–2017. Zrínyi Kiadó, 2017.
- Till Szabolcs: Felülvizsgált teóriák. Új Honvédségi Szemle, 1999/8., 97–101.
- Zséli János: A honvédelmi alkotmányosság egyes kérdéseiről. Új Honvédségi Szemle, 1999/7., 107–111.

A HADIFINANSZÍROZÁS GAZDASÁGI ALAPJAI AZ ÓKORTÓL NAPJAINKIG

Az olvasó a kötet évszázadokon átívelő, Európa különböző államaihoz kapcsolódó tanulmányain keresztül ismerheti meg, hogy a különböző korok, az eltérő gazdasági súllyal rendelkező államok milyen módon biztosították hadseregük, illetve az egyes háborúk pénzügyi hátterét, milyen azonos, de mégis eltérő válaszokat adtak a felmerülő problémákra, és milyen hatással voltak a hadi vállalkozások a gazdaságra és annak szereplőire.

Szerkesztők: Pósnán László,
Veszprémi László, Isaszegi János
Megjelenés éve: 2022
432 oldal
Ára:

7800 Ft

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu) vagy a Kiadó könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Fillér u. 14.) vásárolható meg.